

Utvecklingsprojekt: ett uttryckt för den rättvisa staden?

En analys av Norra Hamnen-projektet i Helsingborg grundad i teorin den rättvisa staden

Abstract

Den samtida urbana planeringen har allt mer kommit att präglas av nyliberalistiska idéer. Samtidigt gör kritiker till ideologin i fråga anspråk på den urbana planeringen genom att bland annat stipulera riktlinjer för ett beaktande av rättvisa. Susan S. Fainsteins teori, den rättvisa staden, utgör den teoretiska ingången i denna uppsats som ämnar analysera utvecklingsprojektet Norra Hamnen i Helsingborg. Den rättvisa staden är ett koncept vari social rättvisa inkluderas som i sin tur utgörs av tre värden – demokrati, mångfald och rättvisa – vilken i uppsatsen appliceras i syfte att fastställa huruvida Norra Hamnen är ett uttryck för det. Utifrån analysen blir det möjligt att basera slutsatserna som understryker att Norra Hamnen – givet ett litet beaktande av demokrati, mångfald och rättvisa – inte är ett uttryck för den rättvisa staden. Dessutom konstateras det i slutsatserna att uppsatsens resultat kan överföras om inte generaliseras i svensk kontext givet gemensamma ambitioner.

Nyckelord: Helsingborg stad, Norra Hamnen, den rättvisa staden, social rättvisa, demokrati, mångfald, rättvisa, utvecklingsprojekt, urban planering

Antal ord: 13171

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och problem	3
1.1.1	Avgränsningar	3
1.2	Vetenskapliga kriterier	4
1.3	Tidigare forskning	5
1.4	Disposition	5
2	Teoretiskt ramverk	6
2.1	Kritisk urbanteori	6
2.2	Den rättvisa staden	7
2.2.1	Kritik	11
3	Metodologi	12
3.1	Teorikonsumerande	12
3.2	Operationalisering	12
3.3	Intersubjektivitet.....	14
3.4	Forskarens position	15
3.5	Intervjuer och övrigt forskningsmaterial.....	16
4	Analys	18
4.1	Helsingborg stad.....	18
4.2	Analys av Norra Hamnen – projektet.....	19
4.2.1	Ambitionen med Norra Hamnen – projektet.....	19
4.2.2	Demokrati.....	20
4.2.3	Mångfald	24
4.2.4	Rättvisa.....	27
5	Diskussion	30
6	Slutsatser	32
	Referenser	34
	Intervjuer.....	36
	Appendix	37
	Intervjufrågor	37

1 Inledning

I och med avindustrialiseringen och globaliseringen har förändringar kommit att prägla städer i Västvärlden vad gäller förmögenheter och förutsättningar i ekonomiska termer (Fainstein, 2010, s. 1). Huvudsakliga mekanismer för städers främjande av ekonomisk tillväxt handlar om investeringar i infrastruktur, subventioner, vissa lättnader i regler för byggherrar och företag samt marknadsföring av städer. Städers styrelseorgan tenderar i stor utsträckning stödja utvecklingsprojekt genom kapitalinvesteringar snarare än att satsa på förbättringar av kvalitén på befintliga bostadsområden i perifera områden samt att satsningar görs för högre täthet i syfte att öka vinstmöjligheterna (*ibid.* 1-2). Strategier i syfte att skapa tillväxt har bland annat inkluderat kontorsledd utveckling, detaljhandelsvaruhus, sportsanläggningar, ”turistbubblor”, kluster av relaterade branscher, fostra den kreativa klassen och utveckling av konst (*ibid.* 2). Resonemanget framgår något i citatet av Ken Livingstone, tidigare borgmästare av London, som i samband med finansieringen av Crossrail (järnväg som tunnlas) vilken skulle korsa centrala London, uttryckte sig:

”[I argued that] without Crossrail London would lose its edge in the competition [for financial firms] among global cities. As soon as you stop building you lose out. London land costs rule out virtually every business that isn’t highly profitable. [To overcome concern over the cost] I showed that investment in London produces the highest rate of return for the country....if you couldn’t show that a particular policy produced growth, you wouldn’t get anywhere” (Fainstein, 2010, s. 2).

Projekt inom stadsplanering antas således i termer av privata investeringar i syfte att konkurrera med andra städer. Vidare görs satsningar på anläggning av parker och kulturella verksamheter som skall generera ett ökat värde och i sin tur attrahera företag och turister (*ibid.* 1). Städer som antar strategier likt de som ovan nämnts i syfte att skapa en högre tillväxt sägs präglas av nyliberala idéer. Nyliberalismen som ideologi lägger betoningen på att minimera det statliga ingripandet eller åtminstone skapa förutsättningar åt privata aktörer att driva och forma stadens utveckling (Baeten, 2012, s. 24). Det individuella ansvaret betonas ytterligare i samband med att statens roll minskar (Wacquant, 2009, s. 1). David Harvey ger en kort och koncis sammanfattning av nyliberalismens karaktärsdrag:

”The fundamental mission of the neo-liberal state is to create a ”good business climate” and therefore to optimize conditions for capital accumulation no matter what the consequences for employment or social well-being...[It] looks to further the cause of and to facilitate and stimulate (by tax breaks and other concessions as well as infrastructural provision at state expense if necessary) all business interests, arguing that this will foster growth and innovation and that this is the only way to eradicate poverty and to deliver, in the long run, higher standards to the mass of the population” (Fainstein, 2010, s. 8).

Nyliberal urban planering förknippas inte minst med Margaret Thatchers, tidigare premiärminister för Storbritannien, initiativ till konstrueringen av Docklands i London, vilket under 1980-talet kom att omvandlas från ett nedgången hamnområde till ett finansiellt distrikt (Toulouse, 1991, s. 55).

Att lokalisera lönsamma investeringar till områden med högre densitet, bestående av diverse verksamheter som tidigare nämnts, skulle för en stad i sin tur leda till ”trickle-down” effekt. Trickle-down är ett uttryckt som används för att beskriva den effekt som investeringar betingar, där effekten är sådan att resterande medborgare i staden, de som avstått från stadens utvecklingsprojekt, får det bättre genom högre ekonomisk tillväxt i staden (Fainstein, 2010, s. 7). Kritiker till nyliberalismen hävdar istället att en policy präglad av nyliberalismens idéer innebär snarare att skillnader uppstår i den sociala eller rumsliga strukturen (Wacquant, 2009, s. 1). Forskaren i urban planering Susan S. Fainstein talar alternativt om konsekvenser för social rättvisa när riktlinjer som föreslås av nyliberalismen antas (Fainstein, 2010, s. 2). Förnyelse av nedgångna stadsdelar med ändamål för skapande av ekonomisk tillväxt, torde inte vara något negativt i sig, men som kritiker hävdar, utgör detta ett problem då det innebär konsekvenser för *social rättvisa*. Fainstein, menar att urban planering inte skall förbise konsekvenserna för social rättvisa. Fainstein har formulerat och utvecklat sin teori *den rättvisa staden* i sitt verk, ”The Just City”, vari hon formulerar teorin om att uppnå social rättvisa genom tre komponenter: *demokrati, mångfald* och *rättvisa*. Fainstein utvecklar ett konceptuellt verk som utgörs av granskning och kritik mot befintliga urbana institutioner och policy, i synnerhet då de bidrar till rekonstruering av stadsområden (*ibid.* 6).

För att återkoppla till städer präglade av nyliberala idéer, ter sig dessa idéer likaledes i svensk kontext. Malmö stad har under senare tid kommit att bli ett företräddande exempel på nyliberalisering av urban planering i Sverige. Staden har historiskt sätt karaktäriserats av industriverksamheter som på senare tid har genomgått en omvandling, varpå bland annat Västra Hamnen, likt Docklands i London, rekonstruerade stadens profil genom att under 2001 gå från ett hamnområde till ett område bestående av bland annat diverse privata investeringar och exklusiva bostäder (Baeten, 2012, s. 22). Denna studie belyser dock ett annat svenskt exempel som inte fått lika påtaglig uppmärksamhet inom vetenskapen och svensk media, Norra Hamnen i Helsingborg. Norra Hamnen var från början järnvägs- och hamnområde (Reiter, 1999, s. 3) vilket genom förnyelse har kommit att omvandlas till ett attraktivt bostadsområde och arbetsplatser (Helsingborg stad – 3, 2014). Norra Hamnen är numera avslutat, men är en del av Helsingborgs hamn som står inför stora förändringar som exempelvis Södra Hamnen

(Helsingborg stad – 6, 2014). Låt oss återkomma till Södra Hamnen senare i uppsatsen. Norra Hamnen-projektet undersöks utifrån Susan S. Fainsteins teori den rättvisa staden om att åstadkomma social rättvisa i urban planering. Studien ämnar undersöka förekomsten av, och i så fall hur social rättvisa med inkluderande komponenter i praktiken kommit till sig vid planeringen av Norra Hamnen i Helsingborg. Det är viktigt att betona att aspekten vilken studien betraktar Norra Hamnen ur är självfallet ett alternativ. Givet det spektrum av ideologiska ingångar tycks området kunna studeras utifrån andra aspekter och utvärderingen av området torde således bli annorlunda.

1.1 Syfte och problem

Syftet med uppsatsen är att analysera den urbana planeringen för Norra Hamnen i Helsingborg, präglad av nyliberalistiska idéer, och utreda huruvida de värden – *demokrati*, *mångfald* och *rättvisa* – som karakteriserar Susan S. Fainsteins teori om den rättvisa staden, uppfylls eller försummas. Ambitionen är således att analysera hur väl de tre värdena i teorin har kommit till beaktas under processen för Norra Hamnen-projektet.

Utifrån resonemanget ovan kan frågeställningen formuleras enligt nedan:

- Utifrån kriterierna demokrati, mångfald och rättvisa, är Norra Hamnen ett uttryck för den rättvisa staden?

1.1.1 Avgränsningar

Som tidigare nämnts, fokuserar studien på ett antal aspekter av den urbana planeringen av Norra Hamnen i Helsingborg. Eftersom studien utgår från den rättvisa staden, behandlas således inkluderade komponenter på konkret nivå med belägg för de konstateranden som görs. Vidare avgränsar sig studien till Helsingborg stad.

Studien avgränsar sig i operationaliseringen, närmare bestämt, den teoretiska definitionen. Fainstein stipulerar ett antal principer som bör beaktas under planeringen av ett område i syfte att främja de tre komponenterna. Med hänsyn till Norra Hamnen-projektets karaktär är samtliga riktlinjer inte adekvata att tillämpa vid undersökningen. Planering av urbana områden handlar exempelvis om allt från bostadsområden till finansiella distrikt. Med hänsyn till utvecklingsprojektets karaktär, negligeras följaktligen en del av riktlinjerna. Ytterligare, för att underbygga slutsatserna förutsätts det en mängd operationella indikatorer för att mäta den teoretiska definitionen i syfte att sedan fastställa ett trovärdigt resultat. Detta är dock mindre genomförbart givet existerande förutsättningar som begränsar undersökningen av den teoretiska definitionen. Låt oss dock återkomma till operationaliseringen i kapitlet som behandlar metodologin.

Studien avgränsas till planeringsprocessen och perioden fram till att stadsdelen bebyggts färdigt eftersom skedet i fråga behandlar de aspekter som är relevanta att undersöka givet uppsatsens syfte. Medborgarna får möjligheten att komma till tals under perioden detaljplanen tas fram (Helsingborg stad – 5, 2014).

1.2 Vetenskapliga kriterier

Vetenskapliga studier förutsätts uppfylla *vetenskapliga kriterier*. Studien uppfyller det *utomvetenskapliga kriteriet* i den bemärkelsen att studien har ett användningsområde i samhället sett ur politiskt, ekonomiskt eller socialt perspektiv (Teorell mfl., 2007, s. 18). Omvärlden, mer specifikt samhällsmedborgarna, behöver göra sig medvetna om utformningen av deras stad i särskilda termer. En utredande studie som denna innebär att omgivningen, i synnerhet stadsplanerarna och medverkande i processen för Norra Hamnen vilka är verksamma i staden samt invånarna får kunskap och förståelse för bakomliggande motiv till utformningen av deras stad och vad utformningen av staden egentligen innebär för dem. För stadsplanerarna och processen medverkande innebär studien mer specifikt, ett externt perspektiv på den planering, med dess innebörder för staden, som de är med och utformar. Vidare kan resultaten från studien sägas komma till praktisk användning även för omvärlden då liknande mönster på urban planering kan uttydas i många andra städer och länder.

Inomvetenskapligt kriterium är ett komplement till det utomvetenskapliga. Det inomvetenskapliga kriteriet innebär att uppsatsen ska eftersträva *kumulativitet*, det vill säga, bidra till den hittillsvarande forskningen (*ibid.* 18). Som Lennart Lundquist uttrycker det:

”Det är inte meningsfullt att varje forskare ensam försöker lösa de stora problemen från grunden, utan det förutsätts att de betraktar varandras arbeten. Forskaren tar därvid explicit ställning antingen genom att acceptera, modifiera eller förkasta andra undersökningars material, metodologi eller resultat. Endast genom denna anknytning till tidigare forskning är en kumulativ samhällsvetenskap möjlig” (Lunquist, 1993, s. 108).

Uppsatsen applicerar Fainsteins teori i svensk nyliberalistisk kontext vilket kan tänkas stimulera till att utveckla befintliga infallsvinklar. David Harveys teori om ”Rätten till staden” är exempelvis en teori som varit återkommande i forskning inom urban planering (McQuarrie, 2012, s. 865). Vidare har inte den vetenskapliga forskningen kommit att ge Norra Hamnen i Helsingborg utrymme i samma utsträckning som exempelvis Västra Hamnen i Malmö, vilket kan ha implikationer för forskningen om ambitionen ligger i att utreda konkreta fall (Baeten, 2012, s. 22).

Givet det som nämnts ovan innebär en studie som denna att omgivningen får förståelse för staden, och svenska städer i allmänhet, utifrån andra aspekter. Att tillämpa Fainsteins teori med betoningen på värden som demokrati, mångfald och

rättvisa på det empiriska fallet Norra Hamnen, kan följaktligen ses som ett alternativ till David Harveys teori som använts som hjälpmedel i utredningen av svenska fall.

1.3 Tidigare forskning

Tidigare forskning om social rättvisa har behandlat ämnet utifrån diverse teoretiska ingångar. Forskare som David Harvey, Peter Marcuse och Edward Soja grundar sin forskning på den marxistiska ideologin (McQuarrie, 2012, s. 865). David Harvey i sin teori om ”Rätten till staden” skriver om utformandet av staden utifrån särskilda principer som exempelvis medborgarnas rätt till utformningen av deras stad (Harvey, 2008, s. 23). Susan S. Fainstein, till skillnad från många andra forskare inom urban planering, fokuserar inte på ekonomisk tillväxt som en aspekt utan på social rättvisa under förloppet för utvecklingsprojekt (Zukin, 2012, s. 865).

Vidare är Västra Hamnen i Malmö ett omdiskuterat område i samband med den nyliberala planeringen som präglar området. Området är inte enbart ett exempel på nyliberal profil i Sverige, även i Västeuropa har området kommit att uppmärksammas (Baeten, 2012, s. 22). Denna studie intresserar sig dock för Norra Hamnen i Helsingborg som jämförelsevis fått ett mindre utrymme bland inte minst media och forskning.

1.4 Disposition

Studien tar, som tidigare nämnts, sin utgångspunkt i den rättvisa staden och applicerar de inkluderade komponenterna på Norra Hamnen-projektet i Helsingborg. Det förutsätts dock en djupare förståelse för teorin i fråga i syfte att tillämpa den på det empiriska fallet. I nästkommande kapitel (kapitel 2) ges därmed ett utrymme för studiens teoretiska ramverk som även behandlar kritik mot teorin. Kapitel 3 redogör för de metodologiska verktyg som kommit att användas i samband med appliceringen av teorin på Norra Hamnen. Det handlar främst om den teoretiska ansats som studien bygger på och operationaliseringen av teoretiska begrepp samt det forskningsmaterial som kommit att användas. Vidare i kapitel 4 introduceras Helsingborg stad med relevant fakta följt av genomförandet av analysen. I analysen tillämpas teorin på Norra Hamnen. I nästa kapitel (kapitel 5) förs en diskussion kring främst analysen samt att plats ges för vidare reflektioner och i kapitel 6 kopplas frågeställning med analys för att basera slutsatser. Det sista utrymmet i uppsatsen upptas av redovisning av samtliga referenser och därefter återfinns appendix med intervjufrågor.

2 Teoretiskt ramverk

Detta kapitel behandlar studiens teoretiska ramverk som alltså redogör för den rättvisa staden samt den kritik som förs mot teorin, i syfte att underlätta och ge korrekt förhållningssätt till teorin. Inledningsvis skildras dock Kritisk urbanteori i vilken Fainstein är forskare inom i bredare bemärkelse.

Fainsteins teori, den rättvisa staden behandlar som nämnts tidigare, social rättvisa som en ytterst viktig aspekt att beakta med i samband med urban planering. Fainsteins teori kan således sägas utgöra ett alternativ inom Kritisk urbanteori inte minst till den uppmärksammade forskaren David Harvey med sin teori, ”Rätten till staden” (Brenner, 2009, s. 198). På senare tid har ett utrymme kommit att ges åt även Fainstein med sin teori. Som i inledningen nämndes, är Harveys teorier väl prövade i svensk kontext, vilket inte bör ha samma bidrag till forskningen om det upprepades på Norra Hamnen-projektet. Med anledning till detta är Fainsteins teori något mer intressant att applicera på det empiriska fallet, givet samma teoretiska grund (Kritisk urbanteori).

2.1 Kritisk urbanteori

Kritisk urbanteori konstitueras av diverse begrepp för vilka det bör ges ett utrymme för innan en redogörelse för teorins innebörd. Kritisk urbanteori (engelsk benämning, ”Critical urban theory) består av tre begrepp och koncept. *’Kritisk’* (*’critical’*) syftar till de attityder som uppstår mot verkligheten samt ifrågasättandet av världen, utvärdera och försöka förstå den. Genom ambitionerna i fråga antar man sålunda en kritisk position som vidare innebär att kritiskt exponera det positiva som det negativa i världen och ange möjligheterna till förändring samt att fastställa det önskvärda och främja det. *’Urbana’* (*’urban’*) åsyftar det sociala som är koagulerat i staden. Vidare förenas vardagslivet med det socialt skapade systemet av världen. *’Teori’* (*’theory’*) handlar om att försöka förstå, förklara och fastställa innebörden och möjligheterna för världen i vilken praktiken tar plats (Marcuse, 2009, s. 185).

Kritisk urbanteori formulerades under perioden efter 1968 av vänster eller radikala forskare av främst Henri Lefebvre, David Harvey, Manuel Castells och Peter Marcuse (Brenner, 2009, s. 198). Teorin har vuxit fram i samband med det kapitalistiska systemets utveckling. Kritiken har främst formulerats i Frankfurtskolan, varpå Hegels och Marxs tradition återfinns (*ibid.* 199). Kritisk urbanteori avvisar den ärvda uppdelningen av arbetskraft och statist, teknokratiska och marknadsorienterade formen av urban kunskap. Denna karaktäristik av teorin särskiljer kritisk urbanteori med ’gängse’ urbanteori från exempelvis

Chicagoskolan. Kritisk urbanteori betonar det politiskt och ideologiskt förmedlade, det socialt ifrågasatta och därmed den formbara karaktären av stadsrummet, vilken är under kontinuerlig rekonstruktion samt ett resultat av historiskt specifika relationer och social makt. Kritisk urbanteori är följaktligen en teori grundad på ett antagonist förhållande till den ärvda kunskapen om det urbana rummet samt att det är en kritik till den ideologi som kunskapen bygger på. Som nämnts tidigare, är teorin en kritik av makt, ojämlikhet, orättvisa och exploatering i städer. Som en följd av denna kritik menar teorin på och en möjlig och mer demokratisk, socialt rättvis och hållbar form av urban konstruktion (*ibid.* 198).

2.2 Den rättvisa staden

Susan S. Fainstein skriver i sitt verk ”The Just City”, att syftet med verket som behandlar teorin den rättvisa staden (*just city*) är att utveckla en urban teori om rättvisa, tillämpa och utvärdera det på existerande och potentiella institutioner samt program (Fainsteins, 2010, s. 5). Ambitionen ligger följaktligen inte i att bilda en teori om ’den goda staden’ då det förutsätter att villkor för ett humant välmående skapas. Rättvisa utgör följaktligen en komponent i den goda staden (*ibid.* 58). Det konceptuella verket som Fainstein grundar sin teori i handlar alltså om rättvisa som inkluderar tre komponenter; demokrati, mångfald och rättvisa. Komponenterna ifråga skall inkorporeras i samtliga offentliga beslut (*ibid.* 5). Rättvisa menar Fainstein skall utgöra en norm för utvärderande av urbana riktlinjer. Rättvisa innebär en motreaktion till det beslutsfattande som bygger på nyliberala tankegångar om att minska statlig intervention och främja marknadsprocesser som istället kommit att styra utformningen av städer alltmer (*ibid.* 8). Rättvisa motverkar inte nödvändigtvis effektivitet, dock menar Fainstein att man skall ifrågasätta till vilket syfte effektiviteten skall främjas (*ibid.* 9).

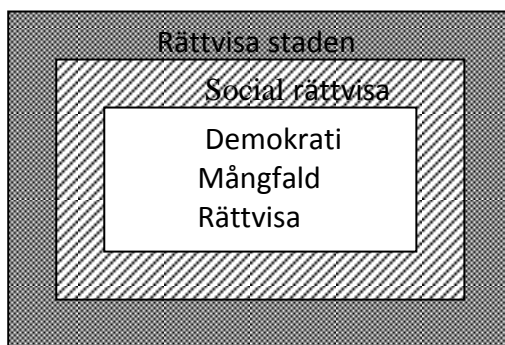
Planeringsteorier, menar Fainstein, fokuserar mycket på planeringsprocessen och planerarnas roll utan att beakta kontexten och resultatet. Fainstein hävdar att planeringsteorier skall behandla frågor som: Vad är förhållandet mellan den urbana kontexten och planeringen? Hur påverkar planeringen medborgare, pendlare och besökare? Vilka principer ska gälla vid utformningen av planering, innehåll och implementering (*ibid.* 57)?

Teorin är mest användbar och korrekt att tillämpa inom potentiella institutioner och program i kapitalistisk urbanisering i formellt demokratiska länder i Västvärlden, i vilka Fainsteins analys också utförts på. (*ibid.* 5). Beträffande kapitalismen menar Fainstein att politiskt beslutsfattande som berör urban planering, kommer att fortsätta existera och hon uttrycker det: ”*Capitalist régime of rights and freedoms*”. Vidare menar Fainstein att det kapitalistiska systemet kommer att bestå. Det kommer dock att genomgå inkrementella förändringar som en konsekvens av externa påtryckningar för rättvisa (*ibid.* 6).

Den modell som Fainstein föreslår, den rättvisa staden, har sin bakgrund i den kritik som riktats mot urban policy. Vid en närmare anblick har den urbana policyn kommit att innebära försämrade livsvillkor för samhällsgrupper som

låginkomsttagare, kvinnor och minoritetsgrupper samt att bostadsområden i behov har ignorerats. Istället har policyn varit gynnsam för företag, skolor, arbetskraftsintensiva industrier och turistattraktioner. *Den rättvisa staden* är en stad i vilken de offentliga investeringarna och förordningarna producerar rättvisa resultat. Den rättvisa staden är rättvis på så vis att de offentliga förordningarna inte stödjer de som redan har det tillräckligt bra. Frånvaro av rättvisa konstitueras således av offentliga handlingar som är till nackdel för dem som redan saknar grundläggande behov. De exkluderade är antingen politiskt eller ekonomiskt svaga för vilka boende, arbete och tillgång till det offentliga rummet inte är en självklarhet. De offentliga handlingarna som inte sällan tenderar resultera i det som just nämnts, brukar rationaliseras som ett långsiktigt intresse som ligger hos merparten eller till fördel för de svaga. Fainstein exemplifierar genom ett empiriskt fall i Chicago varpå Plan of Transformation hade som ändamål att riva allmännyttiga bostäder vari beståndet för bostäder som var prisvärda för låginkomsttagare skulle minska. Chicagos stadsdirektör Richard Daley menade på att åtagandet skulle resultera i spridning av de fattiga som i sin tur skulle innebära bättre möjligheter för dem (*ibid.* 3).

Fainstein belyser, således, i sitt konceptuella verk sin teori den rättvisa staden med det fundamentala värdet social rättvisa som i sin tur tillskrivs tre komponenter; demokrati, mångfald och rättvisa. Konceptet den rättvisa staden återfinns illustrerat i figuren nedan (figur 1).

(Egen figur) Konceptet den rättvisa staden, baserad på Susan S. Fainsteins verk ”The Just City”, 2010

Figur 1: Konceptet den rättvisa staden

Fainstein fastställer principer i syfte att åstadkomma de komponenter som inkluderas i social rättvisa. Varje komponent tillskrivs sålunda ett antal riktlinjer som *skall* beaktas vid planering för stadsområden. För att riktlinjerna skall vara möjliga att tillämpa på lokal nivå är förutsättningen att reformer på nationell nivå främjar detta. Det vill säga att nationell politik i första hand förutsätts främja demokrati, mångfald och rättvisa (*ibid.*172).

Demokrati (*democracy*), är ett värde som innebär att medborgarna i staden inkluderas i planeringsprocessen. Problematiken kring deltagandet av medborgare under processerna ter sig i resultatet av kommunala handlingar som inneburit

ökade ojämlikheter i städer. Medborgardeltagandet har följaktligen medfört mer öppna beslutsfattningar men problematiken består dock i utfallet. (*ibid.*35). Vidare återfinns komplexiteten i största allmänhet i den strukturella ojämlikhet och den hierarkiska makten (*ibid.*30). Medborgardeltagande i en större omfattning torde inte vara ett kontroversiellt faktum men omfattningen av påverkan på utformningen från medborgarnas sida kan diskuteras. Det föreligger tydliga tendenser att förslag från medborgare inte får något genomslag och att deras åsikter påverkas och omformas under samråd. Dessa tendenser kan dock variera beroende på projektets omfattning, för att exemplifiera är det mindre problematiskt att fästa avseende vid demokrativärdet i mindre projekt. Ytterligare menar Fainstein att samråd inte sällan domineras av en specifik grupp som negligerar en svagare grupps intressen eftersom denna grupp avstår från att närvara under samråd (*ibid.*63-67). Under beaktandet av demokrati hävdar Fainstein att grupper som inte deltar direkt i processen för beslutsfattningen skall komma att representeras av en sorts förespråkare. Närvarandet av representant är ytterst viktigt hävdar Fainstein då ett spektrum av åsikter medför en rättvis fördelning av intressen. Vidare anges en riktlinje för ännu obebodda områden som betonar vikten av omfattande samråd med inkluderande företrädare för grupper bosatta utanför området i fråga. Demokrativärdet beaktas ytterligare genom att planeringen av områdets utformning utvecklas under samråd med de berörda medborgarna när området börjat uppföras. Stadens resterande medborgare, det vill säga även de som inte bosätter sig i området, bör dock likaså inkluderas i samråden (*ibid.* 175).

Mångfald (*diversity*), handlar om den fysiska miljön för de sociala relationerna. Politiska riktlinjer skall förutom att främja ett klimat för acceptans eller tolerans för andra också bidra till att skapa sociala sammansättningar på diverse platser (*ibid.*67). Mångfald som term tillskrivs diverse innebörder beroende på kontext. Inom planering innebär mångfald följaktligen heterogent präglad offentligt rum eller bostadsutveckling i termer av klass och etnicitet. (*ibid.*68). Vidare hävdar Fainstein att platser inte nödvändigtvis skall vara tillgängliga för alla i all tid. Specifika platser är exempelvis avsedda för en viss åldersgrupp eller fritidsintressen och segregation i dessa avseenden kan sägas rättfärdigas. Vad gäller bostadsområden bör mångfald eftersträvas vilket möjliggörs genom ett omfattande inkomstintervall bland medborgarna och genom att förbjuda diskriminering på grund av ras, etnicitet eller funktionshinder. Mångfald kan uppnås i viss grad genom upprustning av bostäder på ett område. Det faktum att låginkomsttagare flyttar mot sin vilja på grund av ökade bostadskostnader utgör ett problem för demokrati och rättvisa. Områden präglade av mångfald som ett resultat av gentrifiering kan istället innebära att låginkomsttagarna på området förlorar känslan av delaktighet. Mångfald kan således sägas vara kontroversiellt att uppnå (*ibid.*74-76). Fainstein formulerar ett antal riktlinjer för att uppnå mångfald och negligerar förekomsten av liknande problem som nämndes precis. En riktlinje är att mångfald inte bör uppnås om det förutsätter att medborgare tvingas flytta. Nya områden skall inte heller anläggas om det bidrar till segregation. Zonindelning av områden bör främja inkludering och avstå från diskriminerande ändamål. Vidare skall gränserna mellan diverse

distrikt vara mindre påtagliga. Området skall i största allmänhet vara tillgängligt och variera. Det offentliga rummet, trots att det tillhandahålls av privata enheter, ska inte utesluta politiska systemet. Området bör dock inte upptas av grupper med kolliderande livsstilar. Det skall präglas av en blandning i den utsträckning det är praktiskt och önskvärt av de berörda medborgarna. De offentliga myndigheterna skall tillgodose grupper som historiskt sätt blivit diskriminerade, tillgång till bostad, utbildning och arbete (*ibid.*174).

Rättvisa (*equity*), syftar till fördelningen av såväl materiell som icke-materiell nytta som den allmänna ordningen tillhandahållit. Därtill bör behandlingen anpassas efter individer och inte sträva efter att vara likvärdig. Vidare tillgodoses inte nyttan de som redan har det bra. Rättvisa definieras utifrån klass eller grupper med diverse karaktäristik. Kriteriet om rättvisa inom urban beslutsfattning åsyftar till att främja de svagare och fattiga gruppernas ställning vid beslut som påverkar medborgarna. Främjandet av rättvisa i kommunala regimer tar sig i uttryck vid beaktandet av frågor som: Till nytta för vem? Och i vilken utsträckning? I kommunala regimer där rättvisa främjas syftar planprogrammen till att bidra med nytta för de svagare grupperna. Nyttan är ekonomiska, politiska, sociala och rumsliga termer (*ibid.*35-36). Rättvisa blir en värdefråga inom planering som främst berör områden för bostäder och förnyelse. Under 2000-talet minskade byggandet från den offentliga sektorn och privata företag kom att stå för byggandet till största delen. I och med omfattningen på privata bostadsföretag föreligger större möjligheter, relativt offentliga bostadsföretag, att utöva diskriminering gentemot individer eller grupper i form av exkludering. Planprogram för förnyelse av områden har alltså på senare tid kommit att innebära en konflikt av två värden: ekonomisk tillväxt kontra rättvisa. Vidare är ett alternativ till främjandet inom urban planering att förbättra allmännyttiga bostäder i kombination med förnyelse av områden (*ibid.*77-80). En viktig princip för att främja rättvisa är att all förekommande bostadsutveckling skall inkludera enheter för medborgare med inkomst som understiger medelinkomsten alternativt anlägga bostäder avsedda för låginkomsttagare på annan plats. Ändamålet med principen i fråga är att tillgodose medborgare en anständig bostad. Bostadsenheter som kommit att anläggas skall bestå som sådan även på lång sikt, alternativt att de blir objekt för 'one-to-one'. Hushåll eller företag skall inte omlokaliseras mot sin vilja i syfte att upprätthålla balans i gemenskapen (med vissa undantag) eller ekonomisk utveckling. Omlokalisering kan rättfärdigas enbart vid offentliga anläggningar, förbättring av kvalitén på bostäder eller för att förtäta så fler medborgare kan inrymmas. Vid situationer som dessa krävs adekvat kompensation åt medborgarna, oberoende om det gäller hyresgäst eller fastighetsägare, i termer av tillhandahållande av tillräckliga medel för att anskaffa sig likvärdig bostad eller lokal till verksamhet. Rekonstrueringen av området skall ske inkrementellt då de berörda medborgarna skall få tillgång till tillfälliga platser på området. En annan princip belyser ekonomisk utveckling på området som skall grunda sig på arbetarnas intressen och småföretagarna vilka är mer beroende av den lokala markanden än större företag. En princip handlar om att megaprojekt skall granskas och ge förutsättningar för låginkomsttagarna i form av anställningsbestämmelser, offentliga faciliteter, lön samt tillgång till vinster i de

fall statliga subventioner förekommit. Respriser inom kollektivtrafiken bör anpassas för låginkomsttagare då de regelbundet använder kollektivtrafiken. Investeringen om anpassade respriser kan härledas till intäkterna när kommunala regimer genomför vägtull och fordonsskatt. Den sista principen som Fainstein stipulerar åsyftar till att planerarna aktivt skall arbeta för rättvisa lösningar och förhindra att nyttan förses de som har det bättre (*ibid.*172-173).

2.2.1 Kritik

Susan S. Fainsteins verk och tankar har trots sitt utrymme i akademien visat sig vara bristfällig avseende en del aspekter. Detta är dock beroende av referenspunkten. Som nämndes ovan belyser Fainstein principer inom urban utveckling i syfte att främja demokrati, mångfald och rättvisa. De som ställer sig kritiska till principerna hävdar att planeringen blir något komplex då det är en mängd principer och därmed svårt att fullfölja vartenda enda en. Ytterligare föreligger det problem med teorin den rättvisa staden i den bemärkelsen att fokus riktas åt planerarnas roll. Teorin utgår från att planerarna bär på den viktiga rollen att ta ansvar och främja givna värden inom urban planering i syfte att åstadkomma social rättvisa i en stad. Givet det faktum att makten decentraliseras och planerarnas makt minskar innebär detta att planerarna, vilka Fainstein utgår från, inte kan bidra med det koncept som Fainstein föreslår (Bontje, 2011, s. 597).

3 Metodologi

Kapitlet redogör för diverse metodologiska vägval och överväganden som forskaren gjort. Genom texten löper också ett självkritiskt ställningstagande som berör de samtliga metodologiska tekniker och kriterier.

3.1 Teorikonsumerande

Studien är av en *kvalitativ* ansats då den inriktar sig på ett specifikt fall, Norra Hamnen, och undersöker problemet utifrån given teori, den rättvisa staden (Teorell mfl., 2007, s. 10). Vidare ämnar studien tillämpa Fainsteins teori den rättvisa staden på Norra Hamnen i Helsingborg varpå syftet är att förstå den befintliga urbana planeringen av hamnen med utgångspunkt i teorin. Givet syftet är en *teorikonsumerande* ansats adekvat för uppsatsen, då den utifrån given teori försöker förklara ett fenomen (Esaiasson mfl., 2007, s. 42). Med hjälp av Fainsteins teori och de inkluderade värdena: demokrati, mångfald och rättvisa, ämnar studien förstå och förklara den urbana planeringen som präglar Norra Hamnen. I vilken utsträckning har dessa värden funnits i åtanke vid utformningen av Norra Hamnen? Oberoende av i vilken utsträckning som dessa värden understrukits, ger det underlag för konstaterande av den existerande planeringen.

3.2 Operationalisering

I syfte att tillämpa teorin på det empiriska fallet Norra Hamnen-projektet, *bör man operationalisera*, det vill säga att den *teoretiska definitionen* måste göra sig mätbar på en operationell nivå. När teorin appliceras på det konkreta fallet bör de *operationella indikatorerna* vara precisa och tydliga i den mån det är möjligt (Teorell m.fl., 2007, s. 39). Fainsteins teori konstitueras av tre komponenter eller värden: demokrati, mångfald och rättvisa, för vilka en tydlig och precis definition måste ges. *Hur* skall vi alltså mäta det vi avser mäta, är nämligen den övergripande frågan *här*? Varje komponent eller begrepp i teorin tilldelas specifika empiriska indikatorer som kan förekomma i verkligheten och som på så sätt tyder på att det teoretiska begreppet återfinns i det verkliga fallet. Som nämnts är ambitionen att försumma tvetydighet i begreppen och därför anges flera operationella indikatorer. Som i avsnittet ”Avgränsningar” nämndes det att operationaliseringen avgränsar sig till ett antal operationella indikatorer och den teoretiska definitionen torde förekomma i planeringsprocessen för Norra Hamnen-

projektet. En nackdel med att specificera ett antal operationella indikatorer är tendenser av 'inlåsning' av indikatorer. Detta skulle i en bredare bemärkelse innebära att analysen tenderar att bli något snäv. Det handlar åsido om snäva slutsatser baserade på ett tillräckligt underlag kontra vaga slutsatser baserade på ett större antal men tvetydiga indikatorer eftersom den teoretiska definitionen inte har preciserats i sin översättning. Det bör också tilläggas att inlåsning av indikatorer inte utgör ett avsevärt problem då uppsatsen eftersträvat att omfatta operationella indikatorer i den mån det är möjligt. *Demokrati* operationaliseras genom att undersöka medborgardeltagandet utifrån diverse aspekter. I vilken utsträckning demokrativärdet beaktats i samband med Norra Hamnen-projektet fastslås genom att granska vilka grupper av medborgare som deltagit under samråd. Fainstein nämner exempelvis att de svagare gruppernas intressen bör representeras av en företrädare samt att även medborgare som inte kommer att bosätta sig i området deltar. Hur demokratisk processen har varit avgörs också genom omfattningen av samråd eller möten som alltså tyder på i vilken utsträckning Helsingborg stad har konsulterat med medborgarna. Ytterligare förutsätter demokrativärdet att uppföljning av medborgarinitiativ som kommit till uttryck på ett eller annat sätt. Vid kontroversiella sakfrågor sker uppföljningen i form av överklagan och då förutsätts man granska utfallet. När projektet startats bör samråd eller möten förekomma med de berörda medborgarna i området.

Mångfald operationaliseras genom att se till att Norra Hamnen inte bidrar med segregation i Helsingborg. I den mån det är möjligt skall området alltså inkludera mångfald (etnicitet, inkomst- och utbildningsnivå). Mångfald främjas också genom att beakta variationen på Norra Hamnen. Hur upptas det offentliga rummet? Är det mestadels bebyggelse av bostäder, kontorslokaler eller kulturverksamheter och parker? För att området skall uppnå mångfald i den utsträckning det är praktiskt möjligt bör gränserna till andra områden vara öppna. Operationaliseringen av *rättvisa* sker främst genom att beakta anläggningen av bostäderna på området. Förekommer det kommunalt ägda bostäder med hyresrätter? En förutsättning för rättvisa är att de kommunalt ägda bostäderna är anpassade efter dem som är i behov av ekonomisk hjälp (exempelvis låginkomsttagare). Återfinns det bostäder avsedda för medborgare med behov av ekonomisk hjälp? I de fall det förekommer bostäder på området skall dessa bestå som bostäder avsedda för de svagare och låginkomsttagarna (inkomst som understiger medelinkomsten). Ett alternativ till bostäder på området avsedda för låginkomsttagarna är att lokalisera bostäder på ett annat område, det vill säga att anlägga alternativt upprusta, bostäder inom ett annat utvecklingsprojekt som kompensation. Fainstein anger ytterligare riktlinjer i syfte att främja rättvisa. Stadsplanerarna skall planera utifrån rättvisa lösningar i den bemärkelsen att medborgare som har det bättre inte kommer nytta till godo utan att nytta främst skall förse låginkomsttagarna. Detta blir möjligt att fastställa genom att respondenterna talar om ambitionerna hos de medverkande i processen, kring Norra Hamnen-projektet. Resterande riktlinjer berörs inte i denna uppsats då man får ha i åtanke projektets, Norra Hamnen, karaktär. Norra Hamnen har exempelvis inte kommit att bestå av bostäder tidigare för att sedan omlokalisera medborgarna i samband med rekonstruktionen av området. Vidare är området inte ett

megaprojekt eftersom det utgörs i största del av bostäder. Uppsatsen förhåller sig följaktligen konsekvent givet operationaliseringen.

Översättningen av de teoretiska definitionerna till operationella indikatorer sammanfattas i tabellen nedan (Tabell 1).

Tabell 1: Operationella indikatorer

	Teoretisk definition: <i>Demokrati</i>	Teoretisk definition: <i>Mångfald</i>	Teoretisk definition: <i>Rättvisa</i>
Operationell indikator	Omfattningen av samråd	Etnicitet, inkomstnivå och utbildningsnivå	Kommunalt ägda bostäder
Operationell indikator	Grupper av medborgardeltagande	Området bidrar inte till segregation	Bostäder med anpassade hyreskostnader
Operationell indikator	Uppföljning av medborgarinitiativ (överklaganden och utfall)	Området skall variera i sin tillgång (offentliga ytor)	Utvecklingsprojekt på annat område (bostäder för låginkomsttagare)
Operationell indikator	Samråd eller möte med berörda medborgare efter att projektet startats	Öppna gränser till andra områden	Medverkande i processen utgår från 'rättvisa' lösningar (ingen nytta för de som har det bättre)

(Egen tabell) Överblick av operationaliseringen, baserat på Susan S. Fainsteins verk "The Just City", 2010.

Vi kan ställa oss frågan: Mäter vi det vi avser mäta? Annorlunda uttryckt: Att uppnå god överensstämmelse mellan den teoretiska definitionen och operationella indikatorn, innebär att vi uppnår god *validitet*. Detta kriterium är ett centralt begrepp inom forskningen eftersom det är en viktig förutsättning för trovärdiga slutsatser om verkligheten (Esaiasson mfl., 2007, s. 61-63). Givet vissa förutsättningar och begränsade möjligheter i den utförda forskningen kan de operationella indikatorerna antas vara rimliga.

3.3 Intersubjektivitet

Studien tar sig an uppgiften att fastställa ett resultat som bygger på att granska Norra Hamnen-projektet utifrån Fainsteins teori. Studien har dock en annan kompletterande och mer pratisk ambition som åsyftar till att ge externa personer insyn i forskningsprocessen. Studien, som nämnts tidigare, eftersträvar objektiv premiss vilket skall möjliggöra för externa forskare att åstadkomma samma forskningsresultat givet det använda forskningsmaterialet och metodologiska verktygen (Bergström mfl., 2005, s. 51). Ett sätt att komma närmare det som benämns *intersubjektivitetskravet*, är att explicit redogöra för och precisera operationella indikatorer samt att försumma möjligheten för vinklingar av

eventuella implikationer som påvisar ett önskat resultat i genomförandet av analysen. Vidare förutsätts det att forskningsprocessen uppfyller kravet om *genomskinlighet*, göras tillgängligt för andra, och reproducerbarhet som handlar om möjligheten för externa forskare att kunna följa och rekonstruera analysen (Badersten, 2006, s. 75-78).

3.4 Forskarens position

Forskaren till uppsatsen är medveten om dennes referenspunkt. Detta faktum är inget att underskatta då forskarens egna värderingar och ståndpunkter har viss inverkan på studiens utformning och resultat. *Subjektiviteten* är därmed inte helt frånvarande då forskaren är mån om planeringen som präglar området Norra Hamnen. Eftersom forskaren besitter viss vetskap om nyliberal planering och de värden som planeringen grundar sig på samt innebörden av värdena, tenderar det för forskaren leda till ett sökande efter bekräftelser på detta och ett försummande av kontrafaktiska värden. Då forskaren till viss del är medveten om den bristande objektivitet som kan förekomma, eftersträvas *objektiv* sanning i största mån och forskaren antar en neutral position i den mån det är möjligt. Detta kommer till uttryck under intervjuerna exempelvis, i form av att intervjufrågorna är av en mer öppen karaktär och respondentens svar tenderar därför visa på det motsatta om det skulle vara fallet. Intervjufrågorna är alltså konstruerade på så vis att möjligheten för motbevis existerar (låt oss dock återkomma till intervjuerna senare). Att eftersträva objektivitet i möjligaste mån är ytterst viktigt då det är en faktor som påverkar kvalitén på studien. Antag att resultatet tyder på det omvända, det som antagits vara motsägelsefullt i de förutfattade meningarna, redovisas det i form av slutsatser baserade på den rättvisa staden. Genom uppsatsen löper dessutom ett konsekvent förhållningssätt, givet Fainsteins teori. Eftersom det utifrån olika perspektiv och teorier kan diskuteras annorlunda om samma problem handlar det om en objektiv sanning utifrån angiven position. Som i inledningen till uppsatsen betonades, är Fainsteins teori ett alternativt perspektiv att utvärdera Norra Hamnen-projektet utifrån. Hamnprojektet i fråga kan likaså studeras utifrån annat perspektiv och resultatet blir därför annat. Här kan vi följaktligen tala om sanningen om Norra Hamnen-projektet ur Fainsteins synvinkel. Att vara explicit i sin tolkning och argumentation för ett påstående är ytterst viktigt alltså eftersom det ger sanningen från den givna utgångspunkten (Bergström mfl., 2005, s. 47).

Ytterligare är det värt att nämna institutionens, för vilken uppsatsens upphovsperson är inskriven på, påverkan i valet av teoretisk grund. Eftersom det på institutionen bedrivs forskning med dominans för givna samhällspolitiska värderingar kan man således anta att dessa värderingar i viss mån kommit att ha influenser i såväl formulerandet av problem som teoretisk ingång i uppsatsen.

3.5 Intervjuer och övrigt forskningsmaterial

Forskningsmaterialet har kommit att bestå av såväl tryckt som elektroniskt samt muntligt sådant.

Till studiens *primärkällor*, det vill säga förstahandskällor (Esaiasson mfl., 2007, s. 319), hör intervjuer till. Tillvägagångssättet för intervjuer har varit *informantundersökning* vilket är relevant för denna studie då respondenten redogör för diverse aspekter av processen för Norra Hamnen-projektet. Respondenten ger skildringen av ett händelseförlopp med aspekterna i åtanke (*ibid.*255). Intervjufrågorna har dock varierat i sin karaktär avseende främst tydlighet kopplat till teorin. I samband med formuleringen av intervjufrågor beaktas operationaliseringen då den utgör grunden i syfte att förse med relevant information. Alltså är en förutsättning för att undvika att åstadkomma vaga svar från respondenterna, att frågorna formuleras enligt operationaliseringen. Istället för att konstruera frågor likt exempelvis ”Hur väl har demokrativärdet främjats i processen för Norra Hamnen-projektet?”, bör man således formulera frågan i stil med ”Hur har medborgardeltagandet sett ut?” och därefter konstruera följdfrågor vid behov. Behovet av följdfrågor har kommit att bero på att respondenten inte berört alla operationella indikatorer som forskaren haft i åtanke, för att säkerställa demokrativärdets omfattning och uttryck.

Antalet respondenter var tre vilket kan diskuteras eftersom det föreligger en risk att inte få en tillförlitlig bild vid ett litet antal intervjuer (*ibid.*292). Intervjusvaren har med anledning av detta granskats källkritiskt med övrigt material (Lundquist, 1993, s. 111) samt att intervjusvaren från respektive respondent har jämförts med resterande. Det går således inte att förbise problematiken med att framställa källmaterial genom intervjuer men forskaren kan som sagt komma vidare precis som Lennart Lundquist hävdar:

”[...] Aktörer kan ha intresse av att rättfärdiga sina insatser och det är långt ifrån säkert att de ger en sannfärdig bild av vad de avsett och vad de sett och gjort. Genom att konsekvent rikta frågorna mot de kritiska punkterna och källkritiskt granska och konfrontera intervjusvaren från olika aktörer med varandra och eventuellt övrigt material kan forskaren möjligen komma vidare” (Lundquist, 1993, s. 110-111).

Låt oss återkomma till övrigt källmaterial längre fram. Ett annat argument för ett litet antal respondenter har att göra med teoretisk mättnad som kom att uppstå när de tre intervjuerna genomförts (Esaiasson mfl., 2007, s. 292). Eftersom det mellan intervjusvaren mer eller mindre kom att råda konsensus och tillräcklig information hade tillhandahållits, eliminerades behovet av ytterligare intervjuer. Vidare har urvalet av respondenter skett strategiskt vilket är ytterst viktigt eftersom respondenterna har genom sina positioner medverkat under Norra Hamnen-projektet. Givet respondenternas positioner – arkitekter och planingenjör – har de således omfattande koncentrat av kunskap (*ibid.*292) om processen för omvandlingen av Norra Hamnen. Genom sitt breda engagemang har de

medverkande sålunda haft insyn i processen. I tabell 1 nedan återfinns respondenterna med respektive yrke.

Tabell 1: Respondenter med respektive yrke under Norra Hamnen-projektet

	Respondent 1	Respondent 2	Respondent 3
Yrke under Norra Hamnen- projektet	Planingenjör	Arkitekt	Chefsarkitekt

(Egen tabell) Respondenter med respektive yrke under Norra Hamnen- projektet

Som nämndes tidigare har studien även kommit att utgöras av övrigt material som elektroniska och tryckta källor. Dessa källor inkluderas i *sekundärkällor*, det vill säga andrahandskällor (*ibid.*319). Intervjuszvaren har kommit att kompletteras och kontrolleras i det tryckta verket "Norra Hamnen: hela processen" (1999) av Ole Reiter, tidigare stadsdirektör i Helsingborg stad. Verket sammanfattar processens olika beståndsdelar, allt från bakgrund till förslaget till projektets kostnader. Då den teoretiska ingången i studien präglas av Susan S. Fainsteins teori, den rättvisa staden, har forskarens verk kommit att fundamentalt behandlas i det teoretiska ramverket. Med Fainsteins utrymme i akademien, kan man konstatera att forskarens verk är ett ytterst pålitligt källmaterial. Utöver Fainsteins verk har även andra vetenskapliga artiklar kommit till användning, främst artiklar som berör Kritisk urbanteori. I de elektroniska källorna inkluderas främst Helsingborgs stads hemsida varpå kartan och informationen från hemsidan varit underlag för det empiriska fallet. Därtill kan även tilläggas att statistik som kommit att behandlas i studien har bifogats av en ansvarig på Helsingborg stad.

4 Analys

Norra Hamnen i Helsingborg stad är ett intressant empiriskt fall att undersöka utifrån Susan S. Fainsteins teori eftersom hamnen har viss betydelse avseende dess funktioner och utveckling (Reiter, 1999, s. 8). Projektet i fråga har sedan dess rekonstruktion kommit att kritiserats vilket inte minst kommit till uttryck i media, Helsingborgs Dagblad (*ibid.*54-55).

I detta kapitel genomförs analysen på Norra Hamnen-projektet med utgångspunkt i Fainsteins teori. Låt oss dock inleda kapitlet med en faktabaserad genomgång av Helsingborg stad och Norra Hamnen där bland annat viktiga historiska händelser förankrade till staden och området i fråga belyses.

4.1 Helsingborg stad

Helsingborg är en stad i Öresundsregionen (Helsingborg stad – 1, 2014) med ett invånarantal på drygt 130 000 (januari 2014) vilket gör staden till Sveriges nionde största kommun. Helsingborg är till ytan Sveriges 218:e största (av 290) kommun som utgörs av en yta på 346 kvadratkilometer (Helsingborg stad – 2, 2014).

Helsingborg är en snabbväxande stad i den bemärkelsen att näringslivet kommer att omfattas allt mer med nästintill 15 000 registrerade företag Helsingborg. Under 2013 startades 12,6 nya företag per 100 invånare i Helsingborg vilket överstiger genomsnittet i landet på 11,5 nystartade företag per 1000 invånare. En avgörande faktor för företagsetablering i Helsingborg är det geografiska och strategiska läget. Dominerande branscher i Helsingborg är handel och logistik, finans- och företagstjänster samt vård och omsorg. I staden är också Campus Helsingborg beläget som är en del av Lunds universitet. En förutsättning för näringslivets framfart är det nära samarbete mellan staden och campus (Helsingborg – 1, 2014). Handel är som sagt den största näringsgrenen i Helsingborg inom vilken närmare en femtedel av det totala antalet sysselsatta i staden arbetar. Transportsektorns omfattning kan kopplas till handeln i Helsingborg. Inom transportsektorn arbetar drygt 10 procent av antalet sysselsatta i staden (Helsingborg stad – 4, 2014).

Helsingborg utvecklades till en blomstrande industristad fram till 1900-talet och det var under denna period som staden var Sveriges femte största stad (Reiter, 1999, s. 5). Sedan medeltiden har staden kommit att förknippas med sjöfartsstad. Helsingborg fick dock sin första verkliga hamn, Centralhamnen i början på 1800-talet. Det var under den perioden som staden också kom att utvecklas till en modern handels- och sjöfartsstad. Efter att järnvägen anlades söderut inleddes

byggandet av Södra Hamnen som var klar 1879. I och med järnvägsförbindelserna kom 1884 en ny hamnutvidgning, Norra Hamnen, att äga rum (*ibid.* 8).

4.2 Analys av Norra Hamnen- projektet

Norra Hamnen i Helsingborg är en del av centrala Helsingborg. Innan Norra Hamnen-projektet kom att genomföras hade området kommit att präglas av ett tidigare järnvägs- och hamnområde (Reiter, 1999, s. 8) med silon och hamnmagasin för de verksamheter som pågick under den tiden samt att en del av området upptogs av parkering (Respondent 1). Sambandet mellan sundet och staden kom att diskuteras allteftersom bebyggelsens omfattning ökade och man nästintill miste kontakten med sundet och utsikten från staden (Reiter, 1999, s. 8).

Förutsättningarna för att konstruera den 'nya' Norra Hamnen skapades i samband med att Helsingborg undertecknade för bangårdsavtalet med SJ år 1984. Projektet inkluderade en ny centralstation, Knutpunkten, vilken kom att kombineras med buss- och färjeterminal i Södra Hamnen samt en järnvägstunnel från Knutpunkten norrut till den tidigare godsbangården, Gröningen. I Helsingborgs historia är projektet det hittills största på cirka 600 miljoner kronor (1983/1984 års priser). I och med anläggningen av Knutpunkten innebar det att den tidigare hamnen miste sin funktion och diskussioner kring områdets exploateringsmöjligheter kom att aktualiseras (*ibid.*10). Sedan 1950-talet hade man stegvis utvecklat hamnarna söderut i syfte att göra Norra Hamnen fritt för ny exploatering (Respondent 2).

4.2.1 Ambitionen med Norra Hamnen- projektet

Första planprogrammet utarbetades 1986 som kom att väcka en omfattande debatt och även bemötas med kritik (Reiter, 1999, s. 12). Fram till 1993 hade ett antal planprogram lagts fram samt att kommunfullmäktige kom att bestå av en ny majoritet, en borgerlig sådan. En kommitté med företrädare för samtliga partier i kommunfullmäktige tillsattes efter det politiska valet. Syftet med den tillsatta kommittén var att utarbeta ett nytt planprogram som 1993 kom att antas i kommunfullmäktige (*ibid.*12-15). Planprogrammet för området skulle tillgodose de behov och krav som staden kräver. För att exemplifiera menade stadsbyggnadskontoret att främst lägenheter för äldreboende och handikappade samt smålägenheter bör uppföras på stadens mest attraktiva mark. Förutsättningarna för att anlägga attraktiva bostäder utnyttjades i och med slopandet av statlig räntegaranti och det höga ränteläget (ungefär 12 %). Bostadskostnaden var så hög att enbart den köpstarka konsumenten kunde anskaffa sig en bostad av hög kvalitet på området (*ibid.*17-18). Processen fram till genomförandets slut av projektet kom att pågå i cirka 15 år och kom att präglas av

debatter och oenighet bland politiker. Norra Hamnen byggdes under åren 1996-1999 (*ibid.*3).

Norra Hamnen skulle följaktligen komma att bli ett attraktivt bostadsområde som en del av centrala Helsingborg med utsikt över sundet. Respondent 1 uttrycker sig: *"Utsikt är viktigt i Helsingborg"*. På området anlades en småbåtshamn, tidigare hamnbassäng, och kulturverksamheter som konserthuset och stadsteatern (Respondent 2). Båda kulturverksamheterna hade invigts 1939 respektive 1979 (Reiter, 1999, s. 8). Vikten av att utnyttja markvärdet till att konstruera enligt en gynnsam anläggning poängterades också under intervjuerna, som här av respondens 2 som uttrycker sig: *"På ett så pass attraktivt område bygger man inte kontor eller industrier. Helsingborg var i behov av bostäder"*. Det var dessutom dålig konjunktur i Sverige vilket innebar att man avstod från investeringar. Det var viktigt att få igång ekonomin och minska arbetslösheten (Respondent 2).

Som nämndes ovan, har ambitionen med Norra Hamnen- projektet varit att omvandla den attraktiva markytan till ett bostadsområde. Eftersom ambitionen i sig inte berör något av de värden som Susan S. Fainstein belyser är det heller inte möjligt att fastställa i vilken utsträckning värdena kommit att beaktas. Det framgår dock att bostadskostnaderna var så pass höga att enbart den köpstarka konsumentgruppen kunde anskaffa sig en bostad på Norra Hamnen. Utifrån teorin den rättvisa staden, innebär det att värdet mångfald och rättvisa inte tagits till hänsyn givet det som nämnts ovan. Eftersom mångfald syftar till att bland annat inkludera diverse grupper, i termer av exempelvis olika inkomstnivåer, utgör de höga bostadskostnaderna ett hinder för detta. Rättvisa likaså, främjas genom bostadspriser anpassade för låginkomsttagarna. Fainstein menar ytterligare att projektets planerare skall planera med rättvisa i åtanke. Medverkande i processen för Norra Hamnen har, som i ambitionen framgår, planerat området för köpstarka konsumenter och inte för vare sig de svagare medborgarna eller de som är i behov av ekonomisk hjälp. Annorlunda uttryckt: Medverkande i processen för Norra Hamnen-projektet har inte utgått från rättvisa lösningar. På Norra Hamnen hade alltså attraktiva bostäder uppförts med utsikt och hög kvalité till en kostnad som inte gör låginkomsttagarna tillgodo.

4.2.2 Demokrati

Inställningen från medborgarnas sida till förslaget om Norra Hamnen-projektet har mestadels varit negativ. Medborgarnas åsikter har kommit till uttryck genom främst media och på offentliga möten (Respondent 2). Vid ett offentligt samrådsmöte som kom att äga rum i april 1995 närvarade cirka 60 personer (Reiter, 1999, s. 48). Inställningen till förslaget om Norra Hamnen varierade mellan positivt och negativt. Den negativa inställningen var dock inte lika påtaglig vid detta skede som den sedermera skulle komma att bli. Under samrådsmötet meddelar kommunstyrelsens ordförande Britta Rundström (s) ambitionerna med förslaget. Den främsta ambitionen har varit att stärka stadens attraktivitet, därigenom öka sysselsättningen på kort och lång sikt. Vidare påpekas under

samrådet problematiken och följderna som Norra Hamnen medför i termer av segregation. Eftersom det i stadsdelen skulle förekomma höga bostadskostnader skulle detta i sin öka segregationen. Kommunalsrådet menar att segregationen hämmas genom att Norra Hamnen blir en integrerad del av staden genom dess gator, torg, park samt en kaj som finns tillgänglig för alla helsingborgare (*ibid.* 48).

Utöver samrådet arrangerades två stora informationsmöten perioden mellan kommunstyrelsebeslutet och behandlingen i kommunfullmäktige beträffande detaljplan. Till detta skall det tilläggas att det inkommit protestlistor med 6000 namnunderskrifter. I augusti 1995 arrangerades det första mötet av intresseföreningen för cityhandeln i Helsingborg, Helsingborgs Hjärta. I lokalen varpå mötet äger plats, återfinns 150 platser vilket visar sig vara otillräckligt för dem som valt att närvara under mötet. För Helsingborgs Hjärta har förslaget om ny bebyggelse på Norra Hamnen handlat om att göra motstånd redan i samband med planprogrammet. Problematiken från föreningens sida, uppstår när billig markparkering för centrums besökare mistes. Vidare ifrågasätts grunderna för planeringen av Norra Hamnen, närmare bestämt, planprogrammets ställningstagande till bostadsbebyggelsen i Norra Hamnen, då man hävdade att området skall utgöras av ”nya attraktioner” (*ibid.* 53).

Vid ett senare skede, innan behandlingen i kommunfullmäktige, arrangerades ett andra möte, närmare bestämt en offentlig utfrågning av politiska partier, av Hyresgästföreningen och Helsingborgs Hjärta och under medverkan av Helsingborgs Dagblad (HD). Mötet kom att äga plats i Konserthuset som nästintill fullsattes av medborgare. Förslaget om Norra Hamnen samt skälen för de ställningstaganden som formulerats av socialdemokraterna, moderaterna och centerpartiet presenteras, följt av ett bemötande från Hyresgästföreningen, Helsingborgs Hjärta och företrädaren för Helsingborgs Dagblad. Publiken kom därefter till tals samtidigt som politiker underläts att bemöta med förklaringar eller synpunkter på det som framhävdes av publiken. Mötet kom följaktligen att präglas av en aggressiv stämning med politiker som inte kommer till tals när medborgare yttrar sig i kritiska toner då de missuppfattat förslaget som politiker och statsbyggnadskontoret angivit (Reiter, 1999, s. 53). De helsingborgare som inte närvarade under samrådsmöten gick miste om möjligheten att påverka. En majoritet av de närvarande helsingborgarna på samrådsmötena motsatte sig förslagen. Trots att medborgare närvarade och yttrade sig om förslaget innebär det inte att de får inflytande över förslaget (Respondent 2). Respondent 2 uttrycker sig såhär: *”Medborgare får inte makt men dröjer saker då det ska genomgå överprövning. Planerarna vinner eftersom de utgår från regelverket”*. Med detta menas alltså att medborgare har en tendens att enbart försena processer genom sitt motstånd. Därtill hävdar man att man kunnat förlita sig på arkitektkontoren och uteslutit samverkan med medborgarna (Respondent 1). Förslag från medborgare om omvandlingen av Norra Hamnen har bland annat varit att konstruera stadsdelen till en liten by varpå Helsingör varit inspirationen (Respondent 2). Ett annat förslag har varit att anlägga en park (Respondent 3).

Som ovan nämnts, har medborgares åsikter kommit till uttryck i även media, närmare bestämt, Helsingborgs Dagblad. HD har aktivt visat intresse för Norra

Hamnen vilket avspeglas genom 179 artiklar, 22 ledarartiklar och 12 debattartiklar. Därtill har allmänhetens åsikter publicerats i 205 inlägg på "Fri Talan" och 33 på "HD Direkt". Under skedet för detaljplanen ökar antalet artiklar samtidigt som allmänhetens intresse för Norra Hamnen övergick mestadels till kritik som behandlade hyressättning, bebyggelse och utsikt, parkering, allmännyttans roll och i viss utsträckning rivningen av silon. Krav ställs dessutom på översyn av planeringen som exempelvis markpris. Debattartiklarna skrevs av lokala skribenter, professorer eller debattörer som uppmanade för folkomröstning (Reiter, 1999, s. 54-55). Nedan i tabell 2 återges en sammanfattning av samtliga artiklar i HD.

Tabell 2: Mediadebatten i HD om Norra Hamnen

				ARTIKLAR	HD DEBATT	LEDARE	FRI TALAN	HD DIREKT
ETAPP 1	SAMRÅD	Juni -	Presskonferens	5				
		94 -	broschyr					
		april -95	Detaljplan, samrådsexemplar	5				
			Detaljplan, samrådshandling	10			2	
ETAPP 1	PLAN	Maj -	Detaljplan, upprättad	10	1		18	6
		95	Detaljplan, reviderad	3			6	2
			Detaljplan, utställning	20		3	37	4
ETAPP 1	BESLUT	Juni -	Detaljplan,	23	7	3	49	6
		95 -	byggnadsn					
		juni -	tillstryker					
		96	Detaljplan, kommunfullm antar	34	3	5	41	9
			Överklaganden, regeringen avslår	11		3	30	6
ETAPP 2	PLAN	Mars	Planläggning	4		1	2	
		-97 -	Remiss- och	2			5	
		aug -	utställning					
		97	Detaljplan, tillstyrkan	5			1	
ETAPP 2 (VALÅR)	BESLUT	Feb -						
		98 -						
		dec -	Överklaganden, regeringen avslår	47	1	7	14	
		98						
		Jan -99 -						
		april -99		9	1		6	2

Tabellen sammanfattar mediadebatten som förekommit i Helsingborgs Dagblad. Källa: Ole Reiter, 1999, s. 54

Som i tabellen framgår kom medborgarna i Helsingborg till tals samt att det som ledde till överklaganden kom att avslås.

I redogörelsen för hur demokrativärdet har avspeglats i samband med förslaget om Norra Hamnen framgår medborgardeltagande i offentliga möten, samråd och Helsingborgs Dagblad. Det framgår att antalet offentliga möten varit av ett mindre antal. Enligt Fainstein utgör detta en viktig princip vid beaktandet av demokrati, vilket inte uppfylls givet antalet offentliga möten och samråd. Vidare inkluderar

operationaliseringen principen om omfattande grupper av medborgardeltagande i samrådsmöten eller offentliga möten. I samband med förslaget om Norra Hamnen har företrädare för intresseföreningen för cityhandeln i Helsingborg, Helsingborgs Hjärta, varit närvarande. Vidare har företrädare för Hyresgästföreningen och Helsingborgs Dagblad likaså deltagit i offentliga möten. Utifrån de angivna företrädarna som närvarat under offentliga möten, kan kravet om variation av grupper av medborgardeltagande sägas uppfyllas till viss del. Detta blir möjligt att fastslå då samtliga aktörer representerar åtskilda intressen. Vidare är denna riktlinje i sin tillämpning på Norra Hamnen i viss mån bristfällig. Det är främst i fråga om företrädare för låginkomsttagare och de svagare medborgarna samt medborgare som inte kommer att beröras av projektet. Man får således ha i åtanke att trots Hyresgästföreningens närvarande har intressena för de sist nämnda grupperna inte kommit att representeras då, som tidigare nämnts, hyreskostnaderna kommit att vara relativt höga och inte försett låginkomsttagarnas förutsättningar. Annorlunda uttryckt: Hyresgästföreningen har deltagit i offentliga möten, dock kan man ställa sig frågan i vilken utsträckning det har någon betydelse att föreningen i fråga varit närvarande eftersom hyreskostnaderna gör det möjligt för enbart köpstarka konsumenter att anskaffa bostad på området. Avsaknaden av grupper av medborgare och företrädare för låginkomsttagare och svagare medborgare tyder på att riktlinjen för grupper av medborgardeltagande uppfylls till viss del eftersom det inte funnits en bredare representation av grupper av medborgare.

Ytterligare anges principen om att medborgarinitiativ skall uppföljas vilket bedöms genom att ta hänsyn till överklaganden och utfallen av det. Som framgår har helsingborgare deltagit i offentliga möten och samråd samt Helsingborgs Dagblad varigenom de kommit till tals. Förslagen som det också kommit att redogöras för kom att uppföljas och överklagan gjordes. Vidare kom samtliga förslag i överklagan att avslås, trots omfattningen av artiklar varpå medborgarna kommit till tals. Eftersom man i första hand har kommit att förlita sig på professionella medverkande i processen, i synnerhet arkitektkontoren och planerarna, har sålunda samverkan med medborgarna uteslutits. Ytterligare hävdar respondent 2 att helsingborgarna inte har makt över förslagen utan enbart dröjer processen då projektets medverkande utgår från regelverket och får igenom förslagen. Med hänsyn till detta, att medborgarinitiativ har kommit att uppföljas med avslag på samtliga överklaganden har gjorts, uppfylls inte riktlinjen om uppföljning av medborgarinitiativ. Principen om samråd eller möten med berörda medborgare efter att projektet startats avspeglas inte i fallet på Norra Hamnen eftersom bebyggelsen kom att uppföras mellan 1996-1999 och de sista mötena ägde rum året innan byggandet tog fart. Medborgare kom till tals genom Helsingborgs Dagblad under den perioden byggandet pågick men eftersom det inte talar för en formell samverkan från politikerns och stadsbyggnadskontorets sida uppfyller det heller inte den sistnämnda principen. Demokrativärdet har således inte tagit sig i uttryck avsevärt i samband med Norra Hamnen.

4.2.3 Mångfald

Norra Hamnen är ett öppet område som utgör en del av Helsingborgs stadskärna som berör samtliga medborgare (Respondent 3). Gårdarna till tillhörande bostäder är till viss del privata men inte stängda vilka inte utnyttjas av resterande medborgare (Respondent 1). Norra Hamnen är som sagt ett bostadsområde där medborgare med utländsk bakgrund utgör drygt 15 % av invånarna på Norra Hamnen (Se tabell 4 nedan). Majoriteten mellan 20 år – 64 år har gymnasial utbildning och drygt 25 % av dem har forskarutbildning (Bifogat material, Helsingborg stad, 2013). Som nämnts löpande i texten är Norra Hamnen ett ytterst attraktivt område. Ett attraktivt område innebär höga kostnader för investeringar. Totalkostnaden för projektet uppgick till 680 miljoner kronor (Reiter, 1999, s. 80). Som också nämnts tidigare består området till största delen av bostäder, attraktiva och kostbara sådana. Bostäderna har anskaffats av köpstarka konsumenter. Medelförvärvsinkomsten bland medborgarna på Norra Hamnen är 452935 kronor (se tabell 3) vilket kan jämföras med medelvärdet på förvärvsinkomsten i Helsingborg som uppgår till 343200 kronor (Helsingborg stad, 2012). All data på statistik över Norra Hamnen återfinns sammanfattad i tabellen nedan (Tabell 2).

Tabell 3: Fakta om Norra Hamnen

Utbildningsnivå 20 år – 64 år		Bakgrund		Medelförvärvsinkomst
Förgymnasial	17	Utländsk bakgrund	64	452935 kr
Saknas/ Ingår ej i utbildningsregistret	5 ¹	Ej utländsk bakgrund	421	
Gymnasial -2 år	36			
Gymnasial >2 år	45			
Eftergymnasial <3 år	31			
Eftergymnasial 3- år Forskarutbildning	47			

(Egen tabell) Källa: Bifogat material, Helsingborg stad, 2014.

Utbildningsnivå 20 år – 64 år omfattar 181 personer. Det totala antalet boende i Norra Hamnen är 485 personer.

Sammanräknad förvärvsinkomst utgörs av inkomst för tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Till skillnad från arbetsinkomst ingår pension och ersättning för arbetslöshetskassa i sammanräknad förvärvsinkomst. Benämningen uppkom i samband med skattereformen 1991 (Helsingborg stad – 9, 2014).

Som framgår i tabellen präglas inte Norra Hamnen av en avsevärd variation av bosatta medborgare på området, avseende svensk eller utländsk bakgrund samt medelförvärvsinkomst. Palle Lundberg, stadsdirektör i Helsingborg stad uttrycker sig i samband med mångfald i Helsingborg:

¹ Tal lägre än 5 har höjts upp till ett sekretessyfte. Talen är således inte exakta.

”Vi talar ofta om att Helsingborg är en uppdelad stad, främst mellan norr och söder. Istället för att se det som ett problem, låt oss se det som en möjlighet att dagens helsingborgare kommer från över hundra länder och säkert tusentals olika städer. Låt oss gå från en delad stad till en stad med delar. Vi har flera olika stadsdelar vars unika karaktärer ska få frihet att utvecklas. Då blir vi en spännande, attraktiv och dynamisk stad. Vi ska trots allt inte sikta på att alla ska vara lika. Vi ska sikta på att alla ska få vara olika och unika” (Lundberg, 2014).

Norra Hamnen- projektet har således inte konstruerats under villkoret om att inkludera ett spektrum av grupper. Det råder dock medvetenhet bland processens medverkande om sambandet mellan mångfald och segregation. Det faktum att det råder medvetenhet bland processens medverkande framkommer när respondent 2 uttrycker följande: *”Norra Hamnen är inte ett område för att minska segregation”*. Den rådande segregationen som präglar Helsingborg kan motverkas i andra utvecklingsprojekt, exempelvis genom att införliva Söder i Helsingborg på ett annat vis, vilket det finns planer för, men inte på Norr. Ett projekt med ett syfte att förena Söder i fråga med resten av staden möjliggörs exempelvis genom att upprusta befintliga bostäder så att de gör sig tillgängliga för en grupp med högre inkomstnivå att flytta in. Upprustningen på Söder skulle dock förekomma något begränsad och skulle inte anskaffas av de köpstarkaste konsumenterna, dock fortfarande något köpstarkare konsumenter än befintliga på Söder (Respondent 2).

Vidare skriver Ole Reiter i sitt verk: *”’Norra Hamnen för alla helsingborgarna’ innebär att andelen offentligt tillgängliga ytor är stor och kraven på deras kvalitet likaså”* (Reiter, 1999, s. 80). Förutom bostäder, förekommer också ett trettiotal lokaler på stadsdelen (*ibid.*3) fördelade mellan ett få antal kontor, butiker och ett större antal restauranger och café. Hamnpromenaden löper längs stadsdelen. Tegnestuen Vandkunsten, Köpenhamn, ett danskt arkitektkontor, gjorde i sin första skiss en tätare bebyggelse som också skulle komma att anläggas alldeles för nära vattnet. Från stadsbyggnadskontorets sida hade man antagit ett kriterium på cirka 8 meter mellan bebyggelse och vatten vilket i sin tur möjliggjorde för hamnpromenaden som ett stråk längs med stadsdelen. Motivet till kriteriet diskuterades i termer av helsingborgarnas tillgång till denna yta i form av hamnpromenad (Respondent 3). På området återfinns också Dunkers kulturhus (Respondent 1) samt en småbåtshamn och parapet. (Respondent 3). Översikt på Norra Hamnen med inkluderade ytor och aktiviteter avbildas i karta 1 nedan.

Karta 1: Översikt på Norra Hamnen

Kartan visar Norra Hamnen med inkluderade ytor och aktiviteter som bland annat parapeten, småbåtshamnen och Dunkers kulturhus. Observera att Norra Hamnens yta utgörs innanför Drottninggatan som åtskiljer stadsdelen från centrum. Skala: 1: 6250. Källa: Helsingborg stad – 7, 2015-01-11

Fainstein anger riktlinjen om att skapa mångfald på området genom att inkludera en variation av grupper avseende diverse aspekter. I texten framgår Norra Hamnen som ett attraktivt bostadsområde med bostäder av en hög kostnad likaså. Tabellen från ovan illustrerar för statistiken över Norra Hamnen och statistiken kan sägas avspejla den omfattning av mångfald som präglar Norra Hamnen avseende de boende. Medelförvärvsinkomsten i Norra Hamnen är relativt hög jämfört med medelvärdet på förvärvsinkomsten för Helsingborg. Området består som sagt av attraktiva bostäder, därav höga bostadskostnader, vilket medför att bostäderna görs tillgängliga för en köpstark konsumentgrupp. Det innebär åsido inte att det förekommer avvikande fall – låt oss dock återkomma till detta i analysen av rättvisa, men de avvikande fallen kan förekomma i en mindre volym som i sin tur begränsar variationen på området avseende inkomstnivå. Vidare är en klar majoritet av medborgarna på Norra Hamnen personer med svensk bakgrund vilket likaså medför låg nivå av mångfald. Utbildningsnivån kan sägas vara något mer varierande. Det föreligger dock en problematik med statistiken över utbildningsnivå då nivåerna på utbildning inte är angivna i förhållande till åldersgrupper. För att undvika systematiska fel bör man alltså ange ålder till respektive utbildningsnivå i syfte att kunna uttyda antalet behöriga, givet ålder, som är utbildade inom given utbildningsnivå. Givet variationens obetydliga omfattning bland medborgare, avseende, bakgrund, utbildning samt

medelförvärvsinkomst brister således kriteriet om mångfald bland de bosatta på stadsdelen. Vidare uttrycker Palle Lundberg, stadsdirektör i Helsingborg att staden är en stad bestående av olika delar där varje del skall utvecklas till en unik stadsdel. Trots att Palle Lundberg tillträdde senare efter Norra Hamnen-projektet understryker uttalandet för att Helsingborg inte har någon ambition att motverka segregation. Detta kan understrykas ytterligare då tidigare medverkande i processen (respondent 2) hävdar att Norra Hamnen-projektet inte i någon utsträckning har eftersträvat att minska segregationen som präglar staden. Med hänsyn till principen om att utvecklingsprojektet inte skall bidra till segregation, uppfylls inte detta givet att projektet inte eftersträvat till att inkorporera mångfald i stadsdelen. Respondenten menade ytterligare att segregationen får minskas genom andra projekt. Sådana projekt får i så fall förekomma på andra stadsdelar som Söder och inte på Norr. Det är av viss relevans att understryka konsekvenserna av upprustningen på Söder skulle medföra att medborgare omlokaliseras mot sin vilja på grund av förhöjda bostadskostnader. Enligt Fainstein skall möjlig kompensation erbjudas för de omlokaliserade medborgarna i syfte att uppnå rättvisa. Detta blir svårt att uttala på förhand då projektet på Söder inte genomförts än vilket alltså innebär att man inte kan bedöma huruvida rättvisa beaktats genom att kompensera de omlokaliserade invånarna till följd av gentrifiering.

I texten beskrivs Norra Hamnen som ett område med öppna gränser till resterande stadsdelar. Enligt Fainstein är detta kriterium viktigt eftersom tillgång till området underlättar för mångfald. Detta kriterium uppfylls således. På stadsdelen förekommer det en rad verksamheter – som Dunkers kulturhus, restauranger och ett fåtal kontor – samt offentliga ytor, som hamnpromenaden och parapeten, som gör sig tillgängliga till resterande helsingborgare. Omfattningen och utbudet av diverse verksamheter samt variationen av offentliga ytor kan sägas stimulera mångfalden på området i viss utsträckning. Enligt Fainstein utgör variationen av offentliga ytor en förutsättning för att åstadkomma mångfald. Eftersom utbudet på Norra Hamnen är något begränsat kan man alltså hävda att mångfalden inte förekommer i möjlig utsträckning. Mångfald är till största delen möjligt på stadsdelen genom tillgängligheten till stadsdelen samt omfattningen av offentliga ytor. Givet det som framgår löpande i analysen kan mångfald sägas avspeglas i Norra Hamnen dock i en begränsad omfattning då mångfalden mestadels tar sig i uttryck genom områdets utbud av offentliga ytor än bosättningen av varierande grupper av medborgare samt att Norra Hamnen utgörs av öppna gränser till resterande stadsdelar.

4.2.4 Rättvisa

Norra Hamnen byggdes som sagt under åren 1996-1999 med en bebyggelse som består av 13 lamellhus med cirka 320 lägenheter och ett trettiotal lokaler. Bebyggelsen på området uppfördes av byggherrarna HSB, Riksbyggen och det kommunala bostadsbolaget Hälsingborgshem (Reiter, 1999, s. 3). Norra Hamnen exploaterades med en fördelning mellan byggherrarna på cirka 30, 30 respektive

40 % (*ibid.*19). I analysen av mångfald fastställdes det att det förekommer avvikande fall avseende inkomstnivåer på området. Huset Erik Banck ägs och förvaltas av Familjen Erik Banck Stiftelse Mariagården vilket rymmer 23 lägenheter på fem våningar (Familjen Erik Bancks Stiftelse Mariagården – 2, 2014). Stiftelsen i fråga erbjuder äldre personer med behov av ekonomisk hjälp en bra bostad. Lägenheterna på Huset Erik Banck är avsedda för helsingborgare, företrädesvis från Maria församling, som är pensionärer och inte personer med särskilt vårdbehov (Familjen Erik Bancks Stiftelse Mariagården – 1, 2014). Som ovan nämndes, motsvarar Hälsingborgshem 40 % av bebyggelsen. Det kommunala bostadsbolaget bildades under uppdraget att bland annat bygga utan enskilt vinstintresse, hyra ut till alla och hålla låga hyreskostnader (Helsingborgshem, 2014).

Bostäderna domineras av bostadsrätter, men det föreligger nästintill ingen skillnad mellan hyres- och bostadsrätter i termer av kostnad (Respondent 1). Som tidigare nämnts, är Norra Hamnen-projektets bostäder avsedda (i termer av kostnad) för den köpstarka konsumentgruppen då bostadskostnaderna på området är relativt höga. Respondent 2 påpekar: *"Att bygga är dyrt"*, som n kommentar till stadsdelens höga bostadskostnader. Eftersom Norra Hamnen är ett attraktivt område attraherar det köpstarka konsumenter att anskaffa sig bostad där (Respondent 2).

Parallellt med Norra Hamnen-projektet har det förekommit utvecklingsprojekt på andra stadsområden i Helsingborg. Det handlar främst om projekt i centrala stan och ytterområdena som Laröd och Rydebäck med såväl hyres- som bostadsrätter till en hög bostadskostnad. Ytterligare har det skett en regelbunden utbyggnad på Söder till en något lägre hyresnivå, relativt hyreskostnaderna på Norra Hamnen (Respondent 1). Medverkande under processen av Norra Hamnen-projektet utgår från 'boendekarriären' vid resonemang kring medborgare som flyttar till området. Folk flyttar in till stan som i sin tur berikas. Helsingborgare flyttar till Norra Hamnen och säljer sin tidigare bostad. En bostad i ytterområdena görs således tillgänglig för andra. Detta fortsätter likt en kedja. Som respondent 2 menar genom sitt uttal: *"Boendekarriären börjar i ytterkanten och inte på Norra Hamnen"*. Detta kan kopplas till det som i inledningen nämndes trickle down-effekt, vilket skulle komma att ske i Helsingborg.

Som framgår i texten förekommer det allmännyttiga bostäder på Norra Hamnen, dock till en hyreskostnad som påminner om områdets bostadsrätter. Förutsättningen för att principen om förekomsten av allmännyttiga bostäder på området är att dessa uppfyller det kravet om låg bostadskostnad. Det faktum att Hälsingborgshem *skall* bygga till en låg hyreskostnad återspeglas inte på Norra Hamnen. Precis som medverkande i processen hävdade att boendekarriären börjar i ytterkanten och inte på Norra Hamnen är detta ett ytterligare belägg för att inte inkludera låginkomsttagare. Vid beaktandet av rättvisa inkluderas riktlinjen som betonar anpassade hyreskostnader för låginkomsttagare, vilket i informationen ovan understryker för att det inte beaktats på Norra Hamnen. Vidare har Huset Erik Banck, under Familjen Erik Banck Stiftelse Mariagården, uppförts i syfte att erbjuda pensionärer som är i behov av ekonomisk hjälp. Stiftelsen med sitt syfte kan sägas uppfylla det kravet som Fainstein anger om att en andel av bebyggelsen

skall utgöra bostäder för dem som är i behov av ekonomisk hjälp. Trots beaktandet av rättvisa förser stiftelsen bostad för dem som är i behov av ekonomisk hjälp på givna villkor. Möjligheten till bostad fördes enbart pensionärer och människor från denna grupp *skall* tillhöra stiftelsen i fråga. Pensionärer från stiftelsen har företräde. Med detta i åtanke tar sig rättvisa i uttryck, dock till en begränsad omfattning givet kraven som ställs på medborgarna från stiftelsens sida. Med andra ord, kan enbart en viss grupp av medborgare tillhandahålla sig en bostad på Norra Hamnen vilket dessutom är ytterst svårt. I stycket som behandlade ambitionen kring Norra Hamnen, framgick det något explicit att medverkande i processen för området har planerat till förmån för köpstarka konsumenter och inte i någon betydlig utsträckning för medborgare med behov av ekonomisk hjälp eller för de svagare (undantagsvis Huset Erik Banck). Vidare hävdar Fainstein att parallella utvecklingsprojekt till nytta för de svagare och låginkomsttagare är ännu en riktlinje vid främjandet av rättvisa. Parallellt med Norra Hamnen-projektet har utvecklingsprojekt förekommit på Laröd, Rydebäck och Söder med bostadskostnader som i största mån inte är anpassade för medborgare med behov av ekonomisk hjälp. Detta faktum understryker för frånvaron av rättvisa i samband med Norra Hamnen-projektet. Ytterligare menar Fainstein på att planerarna skall utgå från rättvisa lösningar, vilket således inte avspeglas i fallet Norra Hamnen. Att så är fallet framkommer då motivet till projektet varit att bygga attraktiva bostäder, vilket medför höga bostadskostnader, därigenom negligerat hänsynstagande till låginkomsttagarna (som undantagsvis i praktiken upptar en mycket liten del av bebyggelsen genom Huset Erik Banck) de svagare medborgarna. Givet det som nämnts i analysen är Norra Hamnen inte ett uttryck för rättvisa i någon vidare utsträckning.

5 Diskussion

Uppsatsen ger ett underlag för vidare diskussion gällande aspekter främst av metodologin och resultatet eller analysen. Låt oss dock inleda med att reflektera över en del av metodologin som kom att inkludera operationaliseringen av teorin, den rättvisa staden. Man kan i samband med operationaliseringen reflektera över validiteten och ställa sig frågan om man lyckades mäta det man avsedde att mäta? Operationaliseringen eftersträvade ett spektrum och omfattning av operationella indikatorer i syfte att ge ett större underlag av belegg i analysen, eftersom detta är ytterst väsentligt för rimliga slutsatser. Det föreligger sålunda en problematik med alldeles för få operationella indikatorer då det skapar vaghet i slutsatser. I anknytning till detta är det därför väsentligt att poängtera att givet operationaliseringens omfång bygger slutsatserna i grunden på operationaliseringen och därmed analysen. Denna uppsats har eftersträvat att inkludera en mängd operationella indikatorer i den mån det är möjligt, givet de förutsättningar som funnits.

Låt oss övergå till att reflektera över den teoretiska och analytiska delen av uppsatsen. Norra Hamnen är ett bostadsområde som utgörs av offentliga ytor, det vill säga ytor tillgängliga för resterande medborgare som inte bosatt sig i området. Det faktum att bostadskostnaderna uppgår till en viss nivå och den begränsade omfattningen av aktiviteter medför att stadsdelen mer eller mindre utesluter resterande medborgare och utgör en form av indirekta barriärer. Som medverkande i processen för Norra Hamnen hävdar har det på ett eller annat sätt inte funnits ambitioner att inkorporera mångfald i stadsdelen. Stadsdelen är åsido en sådan med offentliga ytor med undantag för förekomsten av halvprivat mark i viss utsträckning.

En annan fråga som förtjänar ett utrymme för diskussion är investeringarnas omfattning inom utvecklingsprojekt på bekostnad av andra värden. Susan S. Fainstein diskuterar social rättvisa i termer av att det skall beaktas i samband med urban planering. Ett alternativ till att diskutera rättvisa på är att ifrågasätta huruvida påkostade utvecklingsprojekt kan rättfärdigas då de genomförs på bekostnad av andra värden? Ett argument för att utvecklingsprojekt skall rättfärdigas är alltså att de genererar trickle-down effekt på staden. Även de medborgare som inte kommer i kontakt med investeringarna i fråga, kommer att gynnas av det ur ekonomisk aspekt. Ambitionen med Norra Hamnen-projektet har alltså varit att skapa högre ekonomisk tillväxt vilket skulle komma att gynna staden i sin helhet. En vidare studie i fortsättningen skulle alltså komma att undersöka effekterna av Norra Hamnen-projektet för att rättfärdiga det. Detta är dock inget Fainstein belyser eftersom den rättvisa staden åsyftar till att beakta social rättvisa i samband med urban planering. Vidare föreligger det ytterligare motiv till utvecklingsprojekt. Ekonomisk tillväxt ökar genom att staden i första

hand utnyttjar sina möjligheter genom olika investeringar – som i Helsingborg varpå det attraktiva läget kom att exploateras till främst bostäder – för att öka stadens attraktivitet. Att rekonstruera nedgångna områden torde inte utgöra något problem. Som i uppsatsens inledning nämndes, är det också en fråga om städers överlevnad och konkurrens gentemot andra städer. Norra Hamnen-projektet har som processens medverkande hävdat, syftat till att ge Helsingborg en annan dragningskraft, därmed högre ekonomisk tillväxt. För att återkoppla till social rättvisa, kan man alltså ställa sig fundersam till detta fenomen i vilket städer måste överleva på bekostnad av andra värden i termer av social rättvisa. Problematiken finnes alltså i beaktandet av social rättvisa kontra stadens ambitioner för överlevnad.

I samklang med städers överlevnad på bekostnad av andra värden, möjliggörs även reflektion kring riktlinjer inom urban planering i samband med ideologisk utgångspunkt. Resonemanget kan utvecklas något då exempelvis allmännyttiga bostäder – för att exemplifiera Hälsingborgshem – initierat för att bland annat hålla låga hyresnivåer. I analysen framgick det de hyresrätter vilka ägs av Hälsingborgshem inte gick att urskilja från bostadsrätter. Det faktum att allmännyttiga bostäder i viss mån inte bevarat sitt ursprungliga utgångsläge kan sägas utgöra ett inslag i diskussionen om vilken ideologi som numera präglar urban planering. Detta är dock endast ett exempel och förtjänar ett bredare utrymme i syfte att kunna konstatera något gällande ideologisk utgångspunkt i riktlinjer inom urban planering.

Vidare kan man reflektera över om det står att finna en balans mellan de riktlinjer Fainstein anger och städers ambitioner att konstruera attraktiva områden som i sin tur skall stimulera till högre ekonomisk tillväxt. Som kritiker påpekat, anger Fainstein något för detaljerade och krävande riktlinjer vilka i praktiken är svåra att genomföra. Det ifrågasätts också relevansen av att göra anspråk i de termer Fainstein gör. För det första kan man ställa sig frågan om det är nödvändigt att i samband med megaprojekt förse låginkomsttagare vissa behov och fördelar? Skall all bostadsutveckling inkludera bostäder för låginkomsttagare? Och skall offentliga ytor i största mån eftersträva mångfald? Som sagt kan man eventuellt fundera på balans mellan social rättvisa såsom Fainstein definierar det och investeringars omfattning som syftar till ekonomisk tillväxt, därmed överlevnad. Att vara alltför specifik i riktlinjer och fordra i den utsträckning Fainstein föreslår utgör en komplexitet och motgång i de riktlinjer inom urban planering som numera präglar samtiden.

Utifrån Fainsteins teori kan man också diskutera demokrativärdet avseende medborgarinitiativ kontra expertis. Vad går gränsdragningen eller hur skall man behandla intressekonflikter. Utifrån ett antagande om att allmänheten inte besitter den expertiskunskap som processens medverkande gör, hur säkerställs den sociala rättvisa som Fainstein förespråkar då?

6 Slutsatser

Ambitionen med uppsatsen var att utifrån Susan S. Fainsteins kriterier: demokrati, mångfald och rättvisa, konsekvent studera och fastställa huruvida Norra Hamnen-projektet i Helsingborg är ett uttryck för den rättvisa staden. Analysen kom att konstrueras som sådan att komponenterna vilka inkluderas i social rättvisa, applicerades i enlighet med operationaliseringen på Norra Hamnen-projektet. Hur väl demokrativärdet beaktats i samband med projektet fastställs genom empirins samstämmighet med de riktlinjer Fainstein anger. I analysen framgick det att processen för förslaget varit demokratisk i det avseendet att medborgarinitiativ har kommit till uttryck genom bland annat förekomsten av samråd, följt av medborgarinitiativ, överklaganden som i samtliga fall har gjorts avslag på. Med hänsyn till medborgarnas begränsade inflytande över förslaget samt stadskontorets hänsyn och tillit till de medverkandes kompetens har således demokrativärdet kommit att beaktas i en mindre betydelsefull utsträckning. I analysen undersöktes också i vilken utsträckning mångfald beaktats som ett värde att inkorporera i stadsdelen. Givet det faktum att majoriteten av medborgarna på området klassificeras som höginkomsttagare och medborgare med svensk bakgrund samt den begränsade omfattningen av tillgänglighet och utbud av offentliga ytor, brister således kriteriet om mångfald. Medverkande i processen samt nuvarande stadsdirektör för Helsingborg stad hävdar att mångfald inte eftersträvas att inkorporeras i Helsingborgs stadsdelar utan att varje sådan skall få vara unik. Beaktandet av rättvisa kan stipuleras genom att värdet har i en större utsträckning varit frånvarande då befintliga allmännyttiga bostäder, vilka ägas av Hälsingborgshem, inte försett hyreskostnader för låginkomsttagare. Vidare har planerna för Norra Hamnen inte haft i utgångspunkt att planera till fördel för låginkomsttagare eller svagare medborgare. Med hänsyn till den utsträckning värdena förekommer i, kan man sålunda konstatera att Helsingborg stad, givet Norra Hamnen-projektet inte är ett uttryck för den rättvisa staden såsom Fainstein definierar det.

Ytterligare bör det tilläggas att ambitionen med att konstruera Norra Hamnen till en ny stadsdel var att utnyttja markvärdet genom att anlägga ett attraktivt bostadsområde. Genom detta skulle således staden komma att bli attraktiv och arbetslösheten skulle komma att minska samt att det i sin tur skulle generera högre ekonomisk tillväxt. Som i uppsatsens inledning nämndes, rättfärdigas utvecklingsprojekt genom trickle-down effekt som det är tänkt ska generera vid genomförande av projekt som Norra Hamnen. Man kan ställa sig fundersam till utvecklingsprojektprojekt som kräver enorma investeringar vilka kommer direkt till nytta för enbart få och viss grupp av medborgare, på bekostnad av andra värden. Om social rättvisa inte inkorporerats bör en förutsättning för att rättfärdiga projektet i fråga vara att i nästa steg undersöka effekterna på staden som projektet

genererat. Detta är dock ett förslag vilket inte härrör i Fainsteins tankar då social rättvisa skall beaktas inom urban planering oberoende av dess effekter på staden i sin helhet.

Riktlinjerna för beaktande av social rättvisa som Fainstein anger är ytterst specifika och konkreta. I enlighet med kritiker och det som kom att belysas i diskussionen kan man således ifrågasätta implementeringen av samtliga riktlinjer då det sannolikt utgör viss komplexitet när ideologin som präglar urban planering blir allt mer påtaglig. Om man anser att samtliga riktlinjer skall fullföljas vid urban planering bör man på nationell nivå anta reformer som främjar denna typ av riktlinjer för att det skall vara rimligt att genomföra i samband med utvecklingsprojektprojekt på lokal nivå som Norra Hamnen. Annorlunda uttryckt: önskar man se urban planering i Helsingborg stad och resterande städer med beaktande av social rättvisa i en större utsträckning bör den svenska staten anta reformer som anger riktlinjer för detta.

Slutligen kan man hävda att resultatet av denna studie kan överföras, om inte generaliseras, i svensk kontext givet de reformer och riktlinjer som antagits på nationell och kommunal nivå för utvecklingsprojekt.

Referenser

- Badersten, Björn (2006). *Normativ metod: att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur
- Baeten, Guy – Taðsan-Kok, Tuna (red.) (2012). *Contradictions of neoliberal planning: cities, policies, and politics*. Dordrecht: Springer. S. 21-42
- Bergström, Göran (2005). ”Samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys” i Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur s. 9-41
- Bontje, Marco, 2011. ”Book reviews: Susan S. Fainstein, *The Just City*”. *Journal of Urban Affairs*. Vol. 33, no. 5, s591-598 [Elektronisk] Tillgänglig: <http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=ff3e5537-9975-4609-9983-b2f169f57309%40sessionmgr114&hid=117> [2014-11-26]
- Brenner, Neil, 2009. ”What is critical urban theory?” London: Routledge, Vol 13. No. 2-3, s198-207 [Elektronisk] Tillgänglig: <http://ejournals.ebsco.com/Direct.asp?AccessToken=54JW94RTR44RU9RSZYV9NQRB66WZTUR9U&Show=Object>
- Esaiasson, Peter – Mikael, Gilljam – Henrik, Oscarsson – Lena, Wängnerud (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3., [rev.] ed. Stockholm: Norstedts juridik
- Fainstein, Susan S. (2010). *The just city*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press
- Familjen Bancks Stiftelse Mariagården – 1, Hemsida [Elektronisk] 2014, Välkommen till Familjen Bancks Stiftelse. Tillgänglig: <http://www.bancksstiftelse.se/> [2014-12-23]
- Familjen Bancks Stiftelse Mariagården – 2, Hemsida [Elektronisk] 2014, Huste Erik Banck. Tillgänglig: <http://www.bancksstiftelse.se/erik.php>
- Harvey, David, 2008. ”The right to the city”, *New left review* 53, no. 53, s23-40 [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.mom.arq.ufmg.br/mom/babel/textos/harvey-right-city.pdf>
- Helsingborgs Hamn, Hemsida [Elektronisk] 2014, Hamnens historia. Tillgänglig: <http://www.port.helsingborg.se/allmanhet/om-oss/hamnens-historia/> [2014-11-30]
- Helsingborg stad – 1, Hemsida [Elektronisk] 2014, Näringslivsfakta Helsingborg. Tillgänglig: <http://www.helsingborg.se/Foretagare/Naringslivet-i-Helsingborg/Naringslivsservice/naringslivsfakta-helsingborg/> [2014-12-05]
- Helsingborg stad – 2, Hemsida [Elektronisk] 2014, Statistik. Tillgänglig: <http://www.helsingborg.se/Medborgare/Kommun-och-politik/om-helsingborg/Statistik/> [2014-12-04]
- Helsingborg stad – 3, Hemsida [Elektronisk] 2014, H+. Tillgänglig <http://www.helsingborg.se/hplus> [2014-12-08]

- Helsingborg stad – 4, Hemsida [Elektronisk] 2014, Arbetsmarknad och sysselsättning. Tillgänglig:
<http://www.helsingborg.se/Foretagare/Naringslivet-i-Helsingborg/Naringslivsservice/arbetsmarknad-och-sysselsattning/> [2014-12-10]
- Helsingborg stad – 5, Hemsida [Elektronisk] 2014, Så fungerar detaljplaneprocessen. Tillgänglig:
<http://www.helsingborg.se/Medborgare/Trafik-och-stadsplanering/Oversiktsplan-och-detaljplaner/Detaljplanering/detaljplaneprocessen/> [2014-12-10]
- Helsingborg stad – 6, Hemsida [Elektronisk] 2014, H+. Tillgänglig:
<http://www.helsingborg.se/Medborgare/Trafik-och-stadsplanering/Oversiktsplan-och-detaljplaner/Byggprojekt/h/> [2014-12-10]
- Helsingborg stad – 7, Hemsida [Elektronisk], 2014, Gällande detaljplaner. Tillgänglig:
<http://r002050.helsingborg.se/mapguide2011/fusion/templates/mapguide/slate/index.html?ApplicationDefinition=Library%3a%2f%2fExtern%2fWeb%20Layout%2fDetaljplaner.ApplicationDefinition> [2015-01-11]
- Helsingborg stad – 8, Statistikdatabas, 2012. Tillgänglig
<http://r002049.helsingborg.se/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> [2014-12-20]
- Helsingborg stad – 9, Statistikdatabas, 2012. Tillgänglig:
<http://r002049.helsingborg.se/pxweb/Dialog/Footnote.asp?File=IN01.px&path=../Database/helsingborg/inkomster/&ti=F6rv%E4rvsarbetandes+medelinkomst%2C+tusen+kr%2C+efter+%E5rtal%2C+delomr%E5de%2C+k%F6n+och+%E5lder&lang=2&ansi=1&noofvar=4&multilang=> [2014-12-20]
- Lundberg, Palle. Helsingborg stad, Hemsida [Elektronisk] 2014, Kröniska av stadsdirektör Palle Lundberg – Om pride, mångfald och en öppen stad. Tillgänglig: <http://www.helsingborg2035.se/> [2014-12-12]
- Lundquist, Lennart (1993). *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur
- Marcuse, Peter, 2009. "From critical urban theory to the right to the city", London: Routledge, Vol. 13, nos. 2-3, s185-197 [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://ejournals.ebsco.com.ludwig.lub.lu.se/Direct.asp?AccessToken=4YY9KYK8KCPBJKK5BSUES5T22B9U8CKBC&Show=Object> [2014-11-23]
- McQuarrie, Michael, 2012. "Book reviews: The Just City, by Susan Fainstein". City & Community. Vol. 11, no. 3 [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=ff3e5537-9975-4609-9983-b2f169f57309%40sessionmgr114&hid=117> [2014-11-26]
- Reiter, Ole. (1999). *Norra Hamnen: hela processen*. Stockholm: Svensk byggtjänst
- Teorell, Jan & Svensson, Torsten (2007). *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Toulouse, Chris, 1991. "Thatcherism, Class Politics, and Urban Development in London", Critical Sociology (Brill Academic Publishers, vol, 18, no. 1, s55 [Elektronisk] Tillgänglig:
<http://eds.a.ebscohost.com.ludwig.lub.lu.se/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=863>

a33ec-62ec-4c6c-bed0-166352826112%40sessionmgr4002&vid=6&hid=4105
[2014-10-29]

Wacquant, Loïc J. D. (2009). *Punishing the poor: the neoliberal government of social insecurity*. Durham, N.C.: Duke University Press

Zukin, Sharon, 2012. "Book reviews: Susan S. Fainstein 2010: The Just City".
International Journal of Urban and Regional Research. Vol. 36.4, s860-875
[Elektronisk] Tillgänglig:
<http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=12&sid=ff3e5537-9975-4609-9983-b2f169f57309%40sessionmgr114&hid=117> [2014-11-26]

Intervjuer

Respondent 1: Planingenjör under Norra Hamnen-projektet. Genomförd: 2014-12-16

Respondent 2: Arkitekt under Norra Hamnen-projektet. Genomförd: 2014-12-18

Respondent 3: Chefsarkitekt under Norra Hamnen-projektet. Genomförd: 2014-12-19

Appendix

Intervjufrågor

1. Beskriv Ditt arbete under Norra Hamnen-projektet?
2. Vilka ambitioner har det funnits med Norra Hamnen-projektet?
3. Har projektet berört allas behov?
 - Har kommunala bostadsföretagen byggt för de svagare medborgarna på Norra Hamnen med lägre hyror?
 - Har man gjort utvecklingsprojekt på andra områden istället för att tillgodose andras behov?
4. Hur har medborgardeltagandet sett ut?
 - Hur har man följt upp dem?
5. För de som inte bor på Norra Hamnen, vad finns det för möjlighet till tillgång på området?
6. Något mer att tillägga?